

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2014. I. félévi programjai

Összejöveteleink helyszíne: Magyar Nemzeti Múzeum, Pollack-terem
(1088. Budapest, Múzeum krt. 14-16.)
(*Bejövetel a Bródy Sándor utca felőli bejáraton.*)

2014. január 30. Csütörtök. (17:00)

Az esztergomi főszékesegyház altemploma, különös tekintettel a társadalomtörténeti vonatkozásokra

---

Előadó: dr. Pandula Attila (egyetemi docens, ELTE BTK, az MHGT elnöke)

Az ülést vezeti: dr. Kollega-Tarsoly István (alelnök)

A jelenlegi esztergomi székesegyház Rudnay Sándor hercegprímás kezdte el építtetni Kühnel Pál és Packh János tervei alapján. 1822. április 22-én tették le az alapkövet. Kezdetől fogva kiemelt szerepet szántak az altemplomnak (kriptának). Ezt a grandiózus építményt igen érdekes módon az ókori egyiptomi sírkamrák mintájára emelték. Az altemplom több teremből, illetve egyes résztermekből áll.

Rudnay Sándort, aki 1831-ben hunyt el, a már elkészült altemplom primási sírboltjában helyezték örök nyugalomra. Az időközben megszakadt, majd 1838-ban újraindult építkezés tervezőjét, irányítóját Packh Jánost 1839-ben meggyilkolták. Ő is az - általa tervezett - sírboltban lett eltemetve. Maga az építkezés teljesen csak Simor János primássága idején nyert befejezést.

Sajátos korai magyar műemlékvédelmi törekvés, hogy a székesegyház előzményeinek, középkori szakrális épületeknek a romjai között talált, korábban oda eltemetett érsek, egyházi személyiségek fennmaradt funerális, heraldikai stb. emlékeit is megőrizték, s kiemelt formában bemutatták. A legkorábbi a Csák nemzetségbeli Ugrin érsek (†1204,) sírköve. Kiemelkedőek Széchy Dénes bíboros, esztergomi érsek, kancellár (†1465. II. 1.), illetve Vitéz János esztergomi érsek, humanista tudós (†1472. VIII. 9.) tumba fedelei. Ezek egyúttal kiemelkedő történeti ikonográfiai, heraldikai, inszigniológiai, egyházi viselettörténeti, genealógiai, archontológiai emlékek is. Akárcsak az itt nyugvó, hercegprímások, primások, esztergomi érsek síremlékei (sír fedlapjai). Példaként említhetők: Habsburg-Lotharingiai Károly Ambrus (1808-1809 között hercegprímás) síremléke, aki híveiért mártírhálált halt. (Az 1809-es, utolsó, magyar nemesi felkelés tábori főpapjaként pestisben hunyt el.) Továbbá Kopácsy József (1839-1847 között hercegprímás), Scitovszky János (1849-1866 között hercegprímás), Simor János (1867-1891 között hercegprímás), Csernoch János (1912-1927 között hercegprímás) síremlékei.

Egyes primási sírhelyekhez eredetileg a bazilika belső terében felállított reprezentatív síremlékek is hozzátartoztak. Pl. Károly Ambrus esetében G. Pisani modenai szobrász alkotása. Csernoch János esetében Zala György igen kiváló szoborműve (1930).

A korabeli funerológiai kultusz jellegzetessége a szívet tartalmazó urnák külön eltemetése. (Kopácsy, Scitovszky, Simor esetében.)

Az altemplomban jelentős számban temetkeztek címzetes püspökök, kanonokok (illetve kis számban családtagjaik, valamint egyes főnemesi, nemesi személyek) is. Ezek sír fedlapjai is jelentős funerológiai-, archontológiai-, genealógiai-, heraldikai-, falerisztikai-, inszigniológiai forrásanyagot jelentenek. Köztük jelentős példaként említhető Bubla Károly († 1889. IX. 21.),

Palkovics György (†1835. I. 21.), Rudnyánszky Sámuel (†1848. XI. 15.), Szily Ferenc (†1836. V. 23.), Ürményi Péter (†1839. XI. 15.) síremléke.

Az előadó kutatásai a kripta monografikus feldolgozására irányulnak, valamennyi esztergomi érsekre, s az 1950-ig ott eltemetett személyekre vonatkoznak.

2014. február 27. Csütörtök. (17:00)

Miért éppen Borsi? Tények, talányok, tévedések II. Rákóczi Ferenc születéséről

Előadó: dr. Mészáros Kálmán (hadtörténész, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, MHGT)

Az ülést vezeti: dr. Pandula Attila (elnök)

II. Rákóczi Ferenc születésének régóta köztudomású adatai ma már szinte minden magyar történelmi és életrajzi tárgyú kiadványban megtalálhatóak. Tudjuk a fejedelem születésének pontos idejét: 1676. március 27. – és ismerjük a helyszínt is: Borsi. Ha azonban megvizsgáljuk csupán e száraz adatok primer forrásait, s főként, ha górcső alá vesszük a születés körülményeiről a szakirodalomban olvasható leírásokat, meglepő eredményre jutunk.

Igen tanulságos, ahogyan Thaly Kálmán a korábban ismert hibás dátumot helyesbítette (úgy tűnik, a forráshamisítástól sem riadt vissza), de talán még tanulságosabb, hogy Thaly Kálmán óta az újabb történész-nemzedékek szinte csak félreértésekkel és hibákkal egészítették ki Rákóczi születéstörténetét. Vajon tényleg utazás, menekülés közben született II. Rákóczi Ferenc? És csak véletlenül éppen Borsiban? S Borsi csakugyan a család egyik legkevésbé jelentős birtoka, az ottani udvarház (vagy inkább kastély?) pedig csupán átmeneti szállásként használt udvarház lett volna?

A legújabb elektronikus levéltári segédletek és a kutatótársak (Sípos Ferenc, Oláh Tamás) segítségével révén a szülők és nagyszülők (I. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona és Báthory Zsófia) egyre részletesebben ismert itineráriumával anélkül pontosíthatjuk az eseményeket, hogy magáról a születésről újabb forrás került volna elő. Mindezzel pedig a „magyar Betlehemként” számon tartott Borsi történelmi jelentősége kerülhet jobb megvilágításba, s a Rákóczi-kastély folyamatban lévő helyreállítása kapcsán feltárt újabb művészettörténeti eredmények nyerhetnek megerősítést a történettudomány oldaláról.

Az előadó elmúlt évi kutatási eredményei időközben nyomtatásban is megjelentek a Kazinczy Társaság Évkönyvében (Széphalom), ám azóta kollegiális segítségnyújtás, egy Gyulai Éva által feltárt adat révén újabb homályos pontot sikerült tisztázni Rákóczi születéstörténetének historiográfiájában.

2014. március 27. Csütörtök. (17:00)

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság eredeti pecsétjének keletkezéstörténete

Előadók: Szászi József (tanár, Kodolányi János Középiskola, Székesfehérvár, MHGT); Szászi Zoltán (egyetemi hallgató, ELTE Társadalomtudományi Kar, nemzetközi tanulmányok, MHGT). A prezentációt készítette és előadja: Szászi Zoltán

Az ülést vezeti: Vitek Gábor (főtitkár-helyettes)

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 2013-ban ünnepelte megalapításának 130. évfordulóját. Ezzel százharminc éves lett a Társaság hagyományos pecsétje, valamint a Társaság

folyóirata, a Turul is. Az előadás a pecsét kialakulásának és a Turul létrehozásának körülményeit deríti fel.

Ehhez áttekintjük a Társaság pecsétjének keletkezéstörténetét a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levél-tárában és az Evangélikus Országos Könyvtárban őrzött egyesületi dokumentumok, valamint a Turul folyóirat közleményei alapján. A Turul legelső számából megismerhetők a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 1883. évi megalakulásának, illetve első elnökének, báró Radvánszky Béla megválasztásának pontos körülményei. Az 1883. április 28-i első választmányi ülésen sok fontos kérdéstről döntöttek, többek között elfogadták a Társaság folyóiratának címét és a Társaság pecsétjét is, amely végül a II. András király által az Aranybullán használt pecsét lett, rajta a körirattal: „A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALÓGIAI TÁRSASÁG PECSÉTJE 1883”.

A Társaság alakulása, a Turul létrehozása és a pecsét választása körüli izgalmas kérdések sok szempontból máig megválaszolatlanok. Miért nevezték el a Társaság közlönyét Turulnak az első választmányi ülésen, 1883-ban? Miért pont a II. András Aranybulláján látható címet választották a Társaság pecsétjének?

Az előadás megpróbál választ adni ezekre az izgalmas és fontos kérdésekre. Bemutatást nyernek a kutatás anyagai, többek között a Társaság címben említett eredeti pecsétjei, amelyek legtisztábban a Társaság hagyományos viaszpecsétjében maradtak meg, amelyeket a finom vésésű pecsétnyomó lenyomata az utolsó részletig megőrzött.

2014. április 24. Csütörtök. (17:00)

Fihellén magyar és hungarofil görög családok kapcsolatrendszere a genealógiai kutatások fényében

---

Előadó: Spilenberg-Diószegi György Antal (MHGT, titkár)

Az ülést vezeti: Reisz T. Csaba (alelnök)

A magyarországi fihellénizmus nem ismeretlen jelenség, bár kevésbé közismert, mint azt történelmi léptékű értékvilága megérdemelné. A magyarországi görög családok hungarofil érzületét igazoló adatokat pedig azért fontos összegezni, mert ennek összképét fogalmi szinten is indokolt a történelmi tudatunkban méltó helyére tenni. A magyar-görög nemzetbarátság jegyében végzett történelmi, családtörténeti és genealógiai kutatások során olyan műveltségi és világképi értékrend tárul föl, amelynek révén a fihellén és hungarofil adatok életre kelnek, és együttes hatásukban szellemi alkotóerővé válnak. Ennek jegyében mutatja be az előadó a magyar jakobinusok világától kezdve, a reformkoron át, egészen a Trianon utáni időkig a nemzedékeken és korszakokon átívelő magyar-görög kapcsolatrendszer világát.

A közismert fihellén magyar írók és költők jelentős köréből indokolt kiemelni Jókai Mórt, aki számos művében megfogalmazta a görögök iránt érzett rokonszenvét. Különösen érdemes megismerni gróf Széchenyi István, „a legnagyobb magyar” és a korabeli görögség igen széles ívű, számos érdekességet rejtő és igen eredményes reformkori kapcsolatrendszerét. Széchenyi országépítő reformtörekvéseinek támogatásában tucatnyi magyarországi görög család is részt vállalt.

E reformkori görög kör sokat tett azért, hogy a megvalósítandó hazafias célok (mai szóval nemzeti fejlesztési projektek) gördülékeny módon valósággá váljanak. A reformkori magyarországi görögök adományozó kedve a magyar hazafias célok megvalósításában rendkívül jelentős érték még majd két évszázad távlatából is: ebből is kitűnik, hogy nem a tőke határozza meg a vagyonos személyiség mentalitását, hanem a műveltségteremtő értékrendet képviselő pénzemberi karakter a tőkemagatartást.

A hungarofil magyarországi görög családok közé tartoztak (többek között) a Sina, a Lyka, a Manno, a Nákó, a Papademosz Charisz/Szerviczky, a Pompéry, a Sacelláry, a Takácsy/Takiadzisz, és a Zavirász családok tagjai. A magyarországi görög tudós, Georgiosz Zavirász (1744-1804) a korabeli Magyarországot a nemzetiségek „türelmes anyjának” (Μητέρα της ανοχής) nevezte. Az említett magyar-görög családtörténeti adalékok okán is fontos emlékeznünk arra, hogy a magyar-görög nemzetbarátságnak milyen mély műveltségi gyökere és máig ható ereje van: ennek pedig lényeges és egyetemes üzenete az a jelenünk és a jövőnk számára, hogy az egymást becsülő nemzetek tiszteletet érdemelnek.

2014. május 29. Csütörtök. (17:00)

A dualizmus idején magyar főnemesi címet szerzett személyek helye a korabeli „főnemesi társadalomban”

Előadó: Ballabás Dániel (tudományos segédmunkatárs, Eszterházy Károly Főiskola, Eger, MHGT)

Az ülést vezeti: Debreczeni-Droppán Béla (titkár)

Bár 1848-ban a nemesség előjogait felszámolták, majd 1885-ben a főnemesség nagyobb része is elveszítette korábban automatikusan élvezett törvényhozási kiváltságait, az immáron jórészt kiüresedett nemesi és főnemesi címek iránti igény a dualizmus időszakában sem csillapodott. 1871 és 1918 között Ferenc József és IV. Károly mint magyar királyok, összesen 5 hercegi, 56 grófi és 213 bárói rangot adományoztak.

Kérdés azonban, hogy ezek a homo novus főnemesek hogyan illeszkedtek be a még 1848 előtt felemelkedett társaik közé? Vajon beszélhetünk-e „főnemesi társadalomról” a dualizmus idején, s korszakhatár-e 1848 a magyar főnemesség társadalomtörténetében? E kérdések megválaszolása érdekében a hagyományos, történeti-jogi rendies ízű kategorizálás helyett célszerűbb valamilyen árnyaltabb megközelítés alkalmazása.

Max Weber szerint az egyén rendi helyzete a gyakorlatban „elsősorban az egymás közötti házasodásban” érhető tetten. E szemszögből nézve tehát nem elégedhetünk meg pusztán az adományozott rangok jelentette hierarchiával. Vizsgálatunkhoz több generációt átfogóan összegyűjtöttük a dualizmus idején főnemesi rangemelésben részesült személyek tágabb rokonságának házasági kapcsolatrendszerét, s ennek segítségével, a társadalmi kapcsolatháló-elemzés módszereivel szeretnénk választ adni a feltett kérdésekre. Munkánk ugyan nem genealógiai jellegű, de a genealógiára mint segédtudományra, erőteljesen támaszkodik.

2014. június 26. Csütörtök. (17:00)

Adalékok a Rákóczi-szabadságharc korának felső-magyarországi katonai archontológiájához (Sáros, Szepes és Zemplén vármegye várkapitányai, helyőrségparancsnokai)

Előadó: Oláh Tamás (osztályvezető főlevéltáros, MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár, MHGT)

Az ülést vezeti: Kovács Eleonóra (főtitkár)

A Rákóczi-szabadságharc időszaka a kora újkori magyar hadtörténetben egyfajta korszakhatárként is felfogható, ugyanis a középkori eredetű várak, a reneszánsz erődített kastélyok katonai jelentősége végleg lehangyatlak, de átalakul a fallal övezett szabad királyi városok katonai szerepköre

is. Felső-Magyarország területén azonban ezek közül az erősségek közül több is katonai funkciót lát el, helyőrségeket fogad magába.

A várak, kastélyok, szabad királyi városok, vagy egyes mezővárosok helyőrségeinek, helyőrségparancsnokai személyének, életútjának feltárása azonban nem történt meg teljes körűen, így a témakör kutatása új adatokkal szolgálhat nemcsak a korszak császári-királyi és kuruc katonai archontológiájához, karrierkutatásához, de az érintett személyek, családok, valamint az adott települések történetének jobb megismeréséhez is.

Az előadás és a várhatóan ez év folyamán elkészülő tanulmány és adattár három egykori felsőmagyarországi vármegye katonai archontológiájának e speciális szeletét próbálja meg bemutatni. A választás azért esett e három vármegyére, mivel az előadó eddigi Rákóczi-szabadságharc kori kutatásai során ezekre vonatkozóan talált a legtöbb olyan adatot, amelyek nem, vagy kevésbé ismertek a katonai archontológiai kutatások szempontjából és gazdagítják a történeti Felső-Magyarország család- és helytörténetét is.